

HRVATSKI NAROD

ZAGREB, 10. TRAVNJA 1941.

CIJENA 1 DINAR

PROGLAŠENA JE NEZAVISNA HRVATSKA DRŽAVA

Zamjenik Poglavnika i vrhovni zapovjednik cijelokupne vojne sile **SLAVKO KVATERNIK** održao je preko radija govor u kome je upravio hrvatskom narodu riječi, koje znače

USKRS HRVATSKE DRŽAVE:

HRVATSKI NAROD!

Božja pravilnost i volja našeg saveznika te mukotrpna višestoljetna borba hrvatskog naroda i velika požrtvovnost našeg poglavnika dra Ante Pavelića, to ustaškog pokreta u zemlji i inozemstvu:

Odredili su da danas pred dan uskrsnuća Božjeg Sina uskrsne i naša nezavisna Hrvatska Država.

Pozivam sve Hrvate u kojem god mjestu oni bili, a naročito sve časnike, podčasnike i momčadi cijelokupne oružane snage i javne sigurnosti, da drže najveći red i da svim smještima prijave zapovjedništvu oružane snage u Zagrebu mjesto gdje se sada nalaze, te da cijela oružana snaga smješta položi zakletvu vjernosti nezavisnoj državi Hrvatskoj i njenom Poglavniku.

Cijelokupnu vlast i zapovjedništvo cijelokupne oružane snage preuzeo sam danas kao opunomoćeni Poglavnika.

Bog i Hrvati! Za čom spremni!

Proglas novog načelnika Zagreba

ZAGREB, 10. travnja 1941. U ime Glavnog Ustaškog Stana prezenzo je Načelnik Ustaškog i Kraljevskog glavnog grada Zagreba.

gospodar Josip Dumanović,

prezenti našalik borac. On je imjesta prezimeti dužnost, izdao ovaj proglas za gradonačelnika Ovoga grada Hrvatske Države;

-Hrvati gradjan glavnog grada Nezavisne Države Hrvatske bi-

zajedno Zadružen

U ime Poglavnika i Vode hrvatskog naroda dra. Ante Pavelića,

u izporazu se savezničkim volontom velikog Njemačkog Reicha,

počasni i Hrvati zamjenici i časnikovici svih oružanih snaga Hrvatske

Države Slavko Kvaternik predstavnik, stolovan Hrvatska Država je

osnovanom etonograđenom na području hrvatskog teritorija.

Tako se ispolnila devina godina člana Hrvatskog Naroda u v-

ojstvu radi Hrvatskog glavnog grada Zagreba.

Načelnik grada Zagreba želi vam to, i znas da će

vam biti zagrijati od redote.

Vidim Vas, da u slavu svoga dana okititi Vase kuće hrvatskih

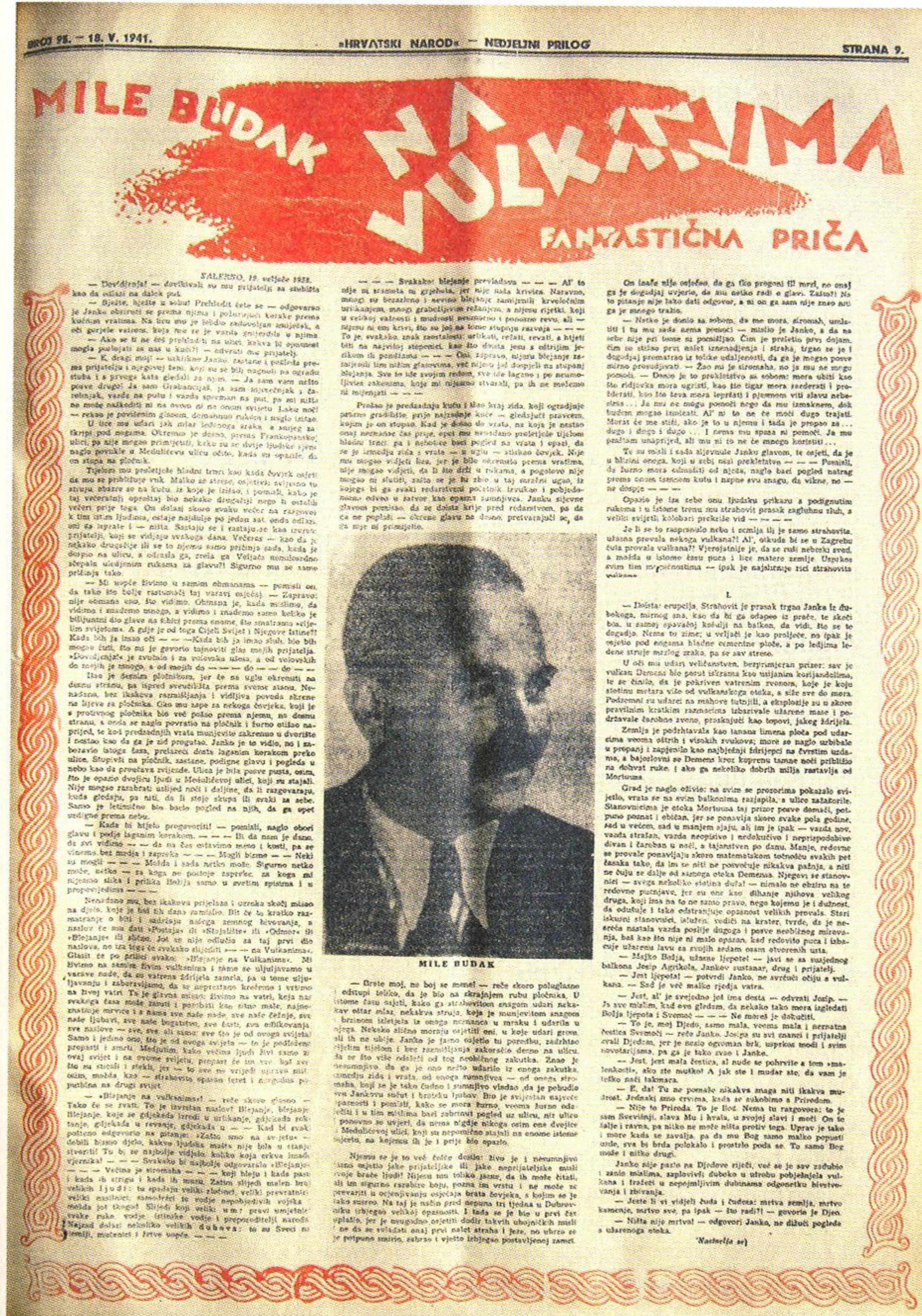
X. »HRVATSKI NAROD« IZMEĐU ESTETIKE I TENDENCIJE

Na dan proglašenja NDH, 10. travnja 1941., izalo je posebno izdanje «Hrvatskoga naroda» u kojem je, dakako, glavna vijest bila da je u Zagrebu »nezavisnu hrvatsku državu« preko radija proglašio Pavelićev opunomoćenik i »zapovjednik cijelokupne vojne sile« Slavko Kvaternik. Na prvoj je stranici objavljena još i kratka vijest o tome da je nakon Kvaternikova proglaša na radiju uslijedio proglas predsjednika HSS-a Vladka Mačeka u kojem on poziva sve pristaše svoje stranke da se pokore novoj vlasti te vijest da je za načelnika Zagreba postavljen Joso Dumandžić, uskoro i ministar u Vladi NDH. Imenom i numeracijom novi je dnevni list nastavljao na predratni Budakov politički tjednik koji je izlazio nešto više od godinu dana, od veljače 1939. do ožujka 1940. Naime, zbog stalno i jasno izražavanih političkih težnji za konačnim osnutkom samostalne hrvatske države, a i zbog činjenice da je bila riječ o glasilu koje je usko surađivalo s ustaškom emigracijom i Pavelićem, Šubašićeva je banska vlasta zabranila izlaženje Budakova tjednika. Novi se dnevni list pojavio pred čitateljima u bitno izmijenjenim političkim i ideološkim prilikama, a novim-starim imenom i nastavljanjem na predratnu numeraciju simbolično se htio naglasiti kontinuitet ustaške borbe za državnom nezavisnošću.³⁴⁹ »Gla-

³⁴⁹ Prvi se broj pojavio 9. veljače 1939. U uvodnom uredničkom tekstu Mile Budaka stoji: »'Hrvatski narod' nije ni stranačko, ni strančarsko nego opće hrvatsko

silu Hrvatskoga ustaškoga pokreta», kako je stajalo u zaglavljiju, imalo je sve bitne oznake političko-informativnoga dnevnika u zemlji koja je stvorena u ratu i koja je aktivno u njemu i sudjelovala: novine su redovito započinjale aktualnim izvješćima s hrvatskih i svjetskih bojišta, slijedila su zbivanja iz unutrašnje politike (rad Vlade, ministarstava i poglavnika, napose proglaši i zakonske odredbe), vanjske politike (diplomatske aktivnosti NDH, posjeti stranih političkih i vojnih dužnosnika, uspostavljanje gospodarskih veza s pojedinim europskim zemljama i sl.), a odmah zatim tiskani su prilozi iz kulture, sporta i tzv. stranica »zagrebačkih vijesti«. Jednom se tjedno tiskao i veliki »mali oglasnik« na nekoliko stranica. »Hrvatski narod« izlazio je u redovita dva izdanja, jutarnjem i večernjem, a zavisno od stanja na bojištima, kada su bile kakve izvanredne prilike, kao što je to primjerice bilo iskrcavanje angloameričke vojske u Normandiji, tiskana su i četiri iz-

glasilo te je baš stoga potreban. Danas cijeli hrvatski narod hoće i traži prije svega i povrh svega oživotvorene političke načela i nauke Oca Domovine Ante Starčevića... Temeljni nam je zakon u radu — poštenje, koje je i privatno i javno samo jedno: jedini nam je cilj — sloboda, blagostanje i zadovoljstvo našeg hrvatskog naroda». Odgovorni urednik bio je Vladimir Kendelić. Posljednji broj tjednika izlazi 1. ožujka 1940., a označen je kao broj 56a. Dnevnik »Hrvatski narod« od 10. travnja 1941. izašao je kao broj 57. Obično se tiskao na 8 stranica, ali i na 10 i 12 stranica radnim danom, nedjeljom na 14, 18 ili 24 stranice. Brojevi na vjerske i državne blagdane znali su dosegnuti i 50 stranica. Svi brojevi su tiskani u velikom novinskom formatu (A2). Osnivač i urednik predratnoga tjednika Mile Budak nije, dakako, bio i urednik dnevnika, kao doglavljenik i državni dužnosnik brinuo se za neke druge poslove — na uredničkom su se mjestu redom izmjenjivali: od travnja 1941. do ožujka 1942. ravnatelj i glavni urednik bio je Matija Kovačić, odgovorni urednik Tias Mortigija; od travnja 1942. do travnja iduće godine glavni je urednik i ravnatelj Danihel Uvanović, novi je odgovorni urednik Antun Šenda; u travnju 1943. za ravnatelja je postavljen Ivo Bögdan, a Šenda postaje i glavni urednik i ostaje na tom mjestu do kraja rata. Bogdana tijekom 1944. zamjenjuje novi ravnatelj Marko Čović. »Hrvatski narod« se tiskao u Tipografiji d.d. Zadnji broj, s predratnim brojevima 1326. po redu, izašao je u nedjelju 6. svibnja 1945., dva dana prije ulaska partizana u Zagreb.

U »Hrvatskom narodu« redovito su objavljivani romani u nastavcima Mile Budaka, Mirka Jelusicha, Karla Maya, Edgara Wallacea i Conana Doylea, a od autora humoreski, kratkih priča i novela izdvaja se proza Mihaila Zoščenka, Isaka Babelja i Vladimira Majakovskoga.

danja, ne bi li javnost bila što brže i bolje upoznata s najnovijim vijestima i procjenama novonastale situacije. Naravno, uvjek treba imati na umu izvor informacija (uglavnom njemačke i talijanske novinske agencije) i aspekt njihova doziranja najširoj javnosti, te realnost i smjer vojne analize, ako bi do nje već došlo. Moralna slabost i nesposobnost neprijatelja, odnosno snaga i spremnost njemačkoga Reicha i njegovih saveznika, otud i hrvatske vojske, bili su česti i sasvim očekivani naputci za ishod sukoba i doglednu budućnost.

Stalna se kulturna rubrika »Hrvatskoga naroda« zvala *Kulturni vidici* (u inačicama i *Kulturni pregled* i *Kultura*). Njezin se opseg, zavisno i od nestašice novinskog papira, kretao od najčešće jedne stranice radnim danom do nekoliko stranica nedjeljom, a u dane vjerskih i državnih blagdana (Uskrs, 10. travnja, Božić i Bajram) redovito je tiskan kulturni prilog i do dvadesetak stranica, s posebnom numeracijom unutar svečana novinskog izdanja. Kulturna se rubrika najčešće sastojala od kraćih aktualnih vijesti o izlasku pojedine knjige iz tiska, od najava koncerata, izložba ili gostovanja stranih umjetnika u NDH i hrvatskih umjetnika u inozemstvu te od jednoga ili dva dulja priloga koja su prirodnom i formom svoje obrade žanrovske odgovarala kritičkom prikazu ili eseju o pojedinom fenomenu, autoru ili djelu s područja književnosti, kazališta, glazbe, likovnih umjetnosti i filma, ali i humanističkih znanosti, napose jezikoslovlja, povijesti, sociologije, povijesti umjetnosti i filozofije. Posebnim prilogom iz kulture možemo smatrati objavlјivanje tzv. romanâ u nastavcima autora Mile Budaka, Mirka Jelusicha, Karla Maya, Edgara Wallacea i Conana Doyla, a od autora humoreski, kratkih priča i novela svakako treba izdvojiti prozu Mihaila Zoščenka, Isaka Babelja i Vladimira Majakovskoga.³⁵⁰

³⁵⁰ O kulturnoj rubrici »Hrvatskoga naroda«, o tome tko je sve, o čemu i koliko pisao, vidjeti moju deskriptivnu *Bibliografiju priloga iz kulture (književnost, kazalište, glazba, likovna umjetnost i film)* u dnevniku »Hrvatski narod« od 10. travnja 1941. do 6. svibnja 1945., u: »Kronika Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU«, Zagreb, novi tečaj, god. I/1995, br. 2, str. 1-291.

Književna kritika u okviru stranica kulture nije zauzimala neko posebno, povlašteno mjesto, i nije dobivala veći prostor od kritičkih tekstova s drugih područja umjetnosti i znanosti. Nije bila rijetkost da se i po mjesec dana ne pojavi niti jedan književnokritički tekst u bilo kojem obliku (prikaz, recenzija ili esej), osim usputnih i anonimnih kratkih bilješki o novoustaškim knjigama. Također, niti jedan od kritičara koji se javlja u »Hrvatskom narodu« ne pokazuje stalnost pojavljivanja u svih pet godišta izlaženja — u tome smislu među njima postoje razlike s obzirom na učestalost pojavljivanja u novinama, vrijeme trajanja prekida, odnosno dolazi li uopće nakon prekida pisanja do nastavka književnokritičke suradnje ili ne. Za nijednoga od njih ne možemo reći da je stalni kritičar »Hrvatskoga naroda« i da sustavno prati i ocjenjuje književnu proizvodnju za NDH. Najbliži je tomu Ton Smerdel, ali i u njegovu slučaju treba uzeti u obzir da je u novinama imao podlju pauzu, punu godinu dana nije ništa objavio, od prosinca 1941. do prosinca 1942, prije i poslije toga Smerdel je ime koje se često sreće na stranicama kulture. Ili slučaj Nikolaja Fedorova, koji redovito i mnogo objavljuje od samoga početka izlaženja dnevnika do travnja 1943, a nakon toga dolazi do prekida koji se nikada nije obnovio. Slično je i sa Zlatkom Milkovićem koji je počeo kada i Fedorov, a prestaje književnokritički surađivati s »Hrvatskim narodom« u siječnju 1944 — iako se u kontinuitetu javlja duže od Fedorova, za njim ostaje u broju objavljenih napisa. U razdoblju od godine i pol, od kolovoza 1941. do veljače 1943, kritičke priloge, s višemjesečnim pauzama, ispisuje i Ivan Raos, dok se od travnja 1941. do travnja iduće godine često javlja Ivo Lendić. S tri ili četiri

Doglavljanik dr. Mile Budak govori...

Povremeno su u »Hrvatskom narodu« objavljivani posebni prilozi u slikama na četiri stranice.

Starac seljak iz Ličkog Osika u „Palazzo Venezia“
prišao je poslovima hrvatskog branitelja u Rim, 18. svibnja 1941.

Studio Mario Medović

teksta godišnje kao književni kritičar prisutan je i Vinko Nikolić, a rjeđe od toga, dakle posve rijetko, pišu Albert Haler, Petar Grgec, Vjera Cimerman i Stanko Gašparović. Više je autora koji su objavili tek jedan ili dva priloga (Ivica Katušić, Mirko Matijević, Ivica Mežnarić, Slavko Ježić, Franjo Fancev, Vlado Miličević, Tomica Penavić, Antun Bonifačić, Kruno Krstić, Grgo Pejnović, Nada Kesterčanek, Ernest Bauer, Ivo Krolo, Branko Kadić, Ivan Očak, Zlatko Dujmović, Frano Alfirević, Tomislav Jakić i Stjepan Hrastovec). Dakako, čestota pojavljivanja tekstova pojedinoga kritičara nije ili barem ne mora biti razmjerna vrijednosti i važnosti njegova utjecaja na književnokritički profil glasila u kojem objavljuje svoje rade. Od *koliko* još je važnije *što* i *kako*, iako je teško očekivati da bi samo s jednim ili dva teksta pojedini kritičar uspio obilježiti ili utjecati na profil dnevnoga lista koji podrazumijeva dugoročnost vlastita postojanja i ritam svakodnevne prisutnosti, pa zato podrazumijeva i kakvu-takvu stalnost u pojavljivanju pojedinoga kritičara i njegovu prepoznatljivost među čitateljima koja se dobrim dijelom stječe i brojem napisu (u književnom pak časopisu to nije i ne mora biti tako, tamo vrijede druga mjerila utjecaja, dovoljno je prisjetiti se Barčevih tekstova u »Hrvatskoj reviji« i »Viencu«). Ton Smerdel se od svih kritičara »Hrvatskoga naroda« jedini uspio tomu približiti — spomenuta pauza od godine dana njemu nije smetala, vjerojatno i zbog toga što se redovitije počeo javljati onda kada su utihнули ili sasvim prestali objavljivati drugi kritičari (poput Fedorova, Lendića, Raosa, a uskoro i Milkovića), od prosinca 1942. do siječnja 1945. Čestota i vrijeme/kontekst pojavljivanja nisu bili nevažni, ali Smerdel je imao ono najvažnije što ga je izdvajalo od ostalih manje ili više čestih i usputnih kritičara »Hrvatskoga naroda«: bio je odličan poznavatelj teorije književnosti, estetike i povijesti književnosti, podjednako svjetske i hrvatske, klasični filolog i prevoditelj koji je uz to,

sukladno vlastitoj pjesničkoj vokaciji (objavio nekoliko poetskih zbirki), duboko i iskreno vjerovao u snagu umjetničke riječi i u izdvojeno mjesto umjetnika-pjesnika u povijesti čovječanstva, pa tako i hrvatskoga naroda. Uvjerenje o zasebnoj prirodi i upravo biću poezije, o duši i doživljaju pjesnika koji otkriva tajne svijeta, o mašti kao temelju procesa kreacije nadstvarnoga svijeta umjetničke ljepote te zagovaranje tzv. stvaralačke kritike zasnovane na pravilnom određenju granica pojma impresije — osnovna su uporišta Smerdelovih kratkih estetičkih eseja u »Hrvatskom narodu«, njih ukupno deset.

Treba odmah reći da su misli u njima iznesene bez nekoga naročita reda i sustava, uglavnom s nedostatnom razradom i argumentacijom što je mjestimice tekstove činilo nerazumljivima i fluidnima. Smerdel nije bio nikakav inovator u estetičkom mišljenju, nije to ni htio biti, a sadržaj ovih eseja jasno pokazuje izvore utjecaja i parafrazu tuđih postavki, ponajprije Halerova kročeanizma, ali i probranih postavki iz Aristotelove poetike i Goetheovih razmišljanja o umjetnosti. No, Haler je bio iznad svih, pa se na nekim mjestima pitamo je li pred nama Smerdelov ili tekst njegova uzora, kao što je to u esaju koji govori o tipičnoj halerovskoj temi — odnosu pojedinačnoga, osobnoga i općega, univerzalnoga u umjetničkom djelu: »Stvaranje se mora uzimati u svom izrazu kod svakog umjetničkog djela kao sinteza osobnog i općeg naglaska. Iz toga se rađa doživljaj ljepote, a on je glavni cilj svakog stvorenog, ali umjetnički oblikovanog djela. Doživljaj ljepote stvara zadovoljstvo. Ono je doista dokaz razvijenog ukusa, ne samo ukusa, nego i stalnog suda, a ovi se kroz desetljeća utvrđuju i ostaju jednaki za sve upravo zbog onog jedinstvenog u umjetničkom djelu i zbog čega neko djelo nazivamo lijepim. (...) U stvaralačkom činu osobno je vrlo jako i značajno. U osobnom se razvija mašta do najvećeg stepena. Osobno je, kako rekosmo, dio faustovske naravi. Ova narav poprima kadkada obri-

Poštarina u gotovom plaćena

DRUGO IZDANJE

Cijena 2 dinara

HRVATSKI NAROD

GLASILO HRVATSKOG USTAŠKOG POKRETA

GOD. III. – BROJ 78.

ZAGREB, ČETVRTAK 1. SVIBNJA 1941.

IZLAZI DNEVNO

KRV I ČAST HRVATSKOG NARODA zaštićeni posebnim odredbama

POGLAVNIK JE PROPISAO I PRO GLASIO ZAKONSKU ODREDBU O RASNOJ PRIPADNOSTI
I ZAKONSKU ODREDBU O ZAŠTITI ARIJSKE KRVI I ČASTI HRVATSKOG NARODA

Na prijedlog ministra unutrašnjih poslova propisujem i proglašujem
ZAKONSKU ODREDBU O RASNOJ PRIPADNOSTI

Točka 1.

Arijskog porijekla je osoba, koja potječe od predaka, koji su pripadnici europske rasne zajednice ili koji potječu od potomaka te zajednice izvan Europe.

U koliko za stanovite službe ne postoće druge odredbe, arijsko se porijeklo dokazuje krsnim [rodnim] i vjenčanim listom predaka prvog i drugog koljena [roditelja te djece i baka]. Kod pripadnika Islamske vjerske zajednice, koji ne mogu pridonijeti navedene isprave, potrebno je pismeno posvјedočiti dvojice vjerodostojnih svjedoka, koji će poznavati njihove predake, da među njima nema osoba nearijskog porijekla.

U dvojbenim slučajevima donosi odluku ministarstvo za unutarnje poslove na prijedlog rasnopolitičkog povjerenstva.

Točka 2.

U »Hrvatskom narodu« redovito su objavljivane Pavelićeve vojne, političke i socijalne odredbe.

e) ako ministarstvo za unutarnje poslove na obrazloženi prijedlog rasnopolitičkog povjerenstva odluci, da vrijede kao Židovi.

3. Osobe, rođene izvan teritorija Nezavisne Države Hrvatske od roditelja, koji ne potječu iz Nezavisne Države Hrvatske, ako su bile 10. travnja 1941. mojsijeve vjere ili imaju najmanje dvoje predaka drugog koljena Židova po rasi, ili vrijede kao Židovi u smislu zakona zemlje, iz koje potječu.

4. Osobe, koje su poslije stupanja na snagu ove zakonske odredbe sklopile obilaznjem zakonske odredbe o zaštiti arijske krvi brak, koji je zabranjen i njihov polomci.

5. Osobe, koja su nezakonita djeca Židovki u smislu 1.

Točka 4.

Kao Ciganin u smislu ove naredbe vrijedi osoba, koja posjeće od dva ili više predaka drugog koljena, koji su Cigani po rasi.

Točka 5.

Način ministarstva na unutarnje poslove osniva se rasno političko povjerenstvo, koje